

**BHAVAN'S COLLEGE,
DAKOR.**

B.COM. SEMESTER – V

Advance Accounting & Auditing – X

Paper Code : UB05DCOM22

ઉચ્ચતર નામા પદ્ધતિ - ૧૦

Prof. D. V. Surti

Unit : 4 Environmental Accounting

પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પદ્ધતિ

* અર્થ :

કોઈ પણ કંપની એ સમાજનો જ એક ભાગ છે. આ કંપનીઓ સમાજના જ સાધનોનો ઉપયોગ કરીને સમાજ માટે જ તેમને ઉપયોગી એવી વસ્તુ કે સેવાઓનું ઉત્પાદન કરે છે. કંપનીઓ સમાજને લીધે જ સફળતા પ્રાપ્ત કરે છે.

કોઈ પણ દેશની કુદરતી સાધનસંપત્તિઓ જેવી કે પાણી, હવા, ઉર્જા, ખનીજ, જંગલો, વનસ્પતિ, જડીબુટ્ટીઓ, આબોહવા, તેલ, ભુપૃષ્ઠરચના, વરસાદ, બંદરની સવલતો, જીવસૃષ્ટિ વગેરે ધંધાકીય પ્રવૃત્તિઓને નોંધપાત્ર અસર કરે છે. આવા પર્યાવરણના સાધનો ઉધોગોને બિનમાનવ સર્જિત સંપત્તિ પૂરી પાડે છે.

આવી અમૂલ્ય કુદરતી સંપત્તિ અને પર્યાવરણના હિસાબો રાખવા એ રાષ્ટ્રીય કક્ષાનું જરૂરી કાર્ય છે. પર્યાવરણ અને કુદરતી સાધનોની આવકો, ખર્ચાઓ, ઘસારો, સંપત્તિનું મૂલ્યાંકન, તેમાંથી ફેલાતાં પ્રદૂષણ નિવારવાના પગલાં અને તેની રજૂઆત હિસાબી ચોપડાઓમાં થવા જોઈએ.

* વ્યાખ્યા :

(૧) સરળ શબ્દોમાં -

“ પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પદ્ધતિ એ પર્યાવરણની બાબતો અંગેની હિસાબોની નોંધ કરવાની પદ્ધતિ છે.”

(૨) વિશાળ અર્થમાં -

“ પર્યાવરણને લગતી કુદરતી સાધનસંપત્તિનું મૂલ્યાંકન કરવું, તે અંગેની આવક માપવી, તે અંગેના ખર્ચાઓની નોંધ રાખવી, તેનો અંદાજ મુકવો અને તેના પરનો ઘસારો ગણવાની ક્રિયાને પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પદ્ધતિ કહેવાય છે.

(૩) સર્વગ્રાહી વ્યાખ્યા -

“ પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પદ્ધતિ એ કુદરતી સાધનસંપત્તિ અને પર્યાવરણના હિસાબો રાખવાની પદ્ધતિ છે, જે દ્વારા રાષ્ટ્રની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ, સામાજિક કલ્યાણ અને કુદરતી સંપત્તિઓની જાળવણીનો ખ્યાલ મેળવવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે.”

* પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પદ્ધતિનું કાર્યક્ષેત્ર :

- (૧) રાષ્ટ્રીય આવકનો ખ્યાલ
- (૨) ખર્ચનો ખ્યાલ
- (૩) કુદરતી સંપત્તિઓનો ધસારો
- (૪) કુદરતી સાધન સંપત્તિઓનું મૂલ્યાંકન
- (૫) રાષ્ટ્રીય પાકા સરવૈયામાં ઉલ્લેખ
- (૬) કિંમત નક્કી કરવી
- (૭) ઔદ્યોગિક વિકાસમાં ફાળો
- (૮) પર્યાવરણલક્ષી ફાળો
- (૯) સામાજિક કલ્યાણ અને હિત

* પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પધ્ધતિની ઉપયોગિતા :

- (૧) નફા પર થતી અસર માપવા માટે
- (૨) ખર્ચાઓ અને આવકો નક્કી કરવા માટે
- (૩) કુદરતી સંપત્તિના મૂલ્યાંકન માટે
- (૪) રાષ્ટ્રીય પાકા સરવૈયામાં કુદરતી સાધનસંપત્તિ દર્શાવવા માટે
- (૫) પ્રદૂષણની પ્રતિકૂળ અસર દૂર કરવા માટે સુધારાલક્ષી પગલાં લેવા
- (૬) સામાજિક જવાબદારી અદા કરવા માટે
- (૭) દેશની આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ જાણવા માટે
- (૮) આર્થિક અને રોકાણ નિર્ણય માટે
- (૯) સમાજના સ્વાસ્થ્ય, કલ્યાણ અને સુખાકારી હિત માટે
- (૧૦) ઔદ્યોગિક વિકાસને વેગ આપવા માટે
- (૧૧) આર્થિક વિશ્લેષણ અને કામગીરી માપવા

* પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પધ્ધતિની કાર્યવાહી :

- (૧) નફા નુકશાન ખાતું
- (૨) પાકું સરવૈયું
- (૩) અંદાજપત્રો
- (૪) બાહ્ય અહેવાલપ્રેષણ

* હિસાબનીશ સમક્ષ મુખ્ય પડકારો :

- (૧) પર્યાવરણ પર ધંધાકીય એકમની અસરો કેવીરીતે માપવી ?
- (૨) કંપનીઓ દ્વારા પર્યાવરણમાં થતાં પરિવર્તનોની કિંમત કેટલી આંકવી ?
- (૩) નાણાંકીય મૂલ્ય નક્કી કરવા કઈ કસોટીઓ વિકસાવવી ?
- (૪) પર્યાવરણલક્ષી મિલકતો પર ધસારો કેવી રીતે ગણવો ?
- (૫) બાકી કુદરતી સાધનસંપત્તિ માટેનો અંદાજ કેવી રીતે મુકવો ?
- (૬) ચોપડાઓમાં ખર્ચા, આવક, ધસારો અને સંપત્તિનું મૂલ્ય કેટલું દર્શાવવું ?

* પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પધ્ધતિનો ભારતમાં વિકાસ :

પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પધ્ધતિ એ વિકસતો જતો ખ્યાલ છે. વિશ્વમાં અમેરિકા ,નોર્વે અને ફ્રાંસ જેવા દેશોમાં આ પધ્ધતિની શરૂઆત થઈ ગઈ છે. ભારતમાં પણ કુદરતી સાધનસંપત્તિઓનો ભંડાર વિપુલ પ્રમાણમાં છે. જેનો ઔદ્યોગિક એકમો મોટા પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરે જ છે. જો કે તેની સામે પ્રદૂષણનો પ્રશ્ન ખુબ જ ગંભીર બન્યો છે. ત્યારે પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પધ્ધતિનો અમલ અનિવાર્ય બન્યો છે. ભારત સરકાર અને કંપનીઓએ પણ પર્યાવરણની જાળવણી કરવા, પર્યાવરણને શુદ્ધ રાખવા અને પ્રદૂષણ અટકાવવા જરૂરી પગલાંઓ લેવાની શરૂઆત કરી દીધી છે.

રાષ્ટ્રીય દૃષ્ટિએ પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પધ્ધતિ મહત્વની હોવાથી હિસાબોમાં કુદરતી સાધનસંપત્તિની આવક, ખર્ચ, ઘસારો, મૂલ્યાંકન, જાળવણી અને અંદાજોની વિચારણા થવા લાગી છે. ઘણી કંપનીઓ દ્વારા પર્યાવરણની જાળવણી અને પ્રદૂષણ અટકાવવા માટેના પગલાંઓ લેવામાં આવી રહ્યા છે. રાષ્ટ્રના આર્થિક વિકાસ, સામાજિક કલ્યાણ, ઔદ્યોગિક વિકાસ, લોકોની તંદુરસ્તી અને સલામતી માટે, પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ માટે પર્યાવરણલક્ષી હિસાબી પધ્ધતિ મહત્વની પુરવાર થઈ શકે એમ હોવાથી પર્યાવરણલક્ષી અભિગમને સક્રિય બનાવવામાં આવી રહ્યો છે.

* THANK YOU *